

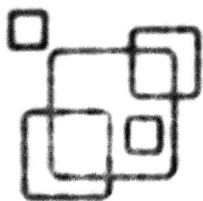
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Том 6 Випуск 4 (36) / 2020

APSCI

Per Aspera Ad Astra

Київ
2020

УДК 159.9(082) П 86

Друкується та поширюється через мережу Інтернет за рішенням Вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, протокол № 6 від 30 квітня 2020 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24063-13903 ПР від 22 липня 2019 року.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України згідно Додатку № 1 до наказу Міністерства освіти і науки України 17.03.2020 № 409 як наукове фахове електронне видання.

Рецензенти:

Максименко Ксенія Сергіївна – доктор психологічних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ України, м. Київ (Україна).

Зубіашвілі Ірина Костянтинівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна).

Головний редактор:

Максименко Сергій Дмитрович, доктор психологічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна.

Редакційна колегія:

Барко Вадим Іванович, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник, Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України, місто Київ, Україна;

Бевз Галина Михайлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Вієрьовка Мішель, доктор наук, професор, Президент Наукової фундації суспільних наук (La Fondation Maison des sciences de l'homme), м. Париж, Франція;

Говоруш Тамара, доктор психологічних наук, професор, Глобальний університет імені О. П. Джиндала, місто Хар'яна, Індія;

Горбанюк Олег, доктор хаб., доцент, кафедра загальної психології, Інститут психології Католицького університету Люблін, місто Люблін, Республіка Польща;

Гуметюк Галина Вадимівна, кандидат психологічних наук, доцент, вчений секретар Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Карамушка Людмила Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, заступник директора з науково-організаційної роботи та міжнародних наукових зв'язків Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Клімовський Станіслав, кандидат юридичних наук, віце-президент Асоціації з підтримки науки та інновацій (Association pour la Promotion des Sciences et des Innovations), місто Париж, Франція;

Кокун Олег Матвійович, доктор психологічних наук, професор, заступник директора з науково-інноваційної роботи Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Максименко Ксенія Сергіївна, доктор психологічних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ України, місто Київ, Україна;

Мельничук Тетяна Іванівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Прітц Альфред, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда, м. Відень, Австрійська Республіка.

Панов Микита Сергійович, кандидат психологічних наук, доцент, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя, Україна;

Сидоренко Анастасія Юріївна, доктор медичних наук, доцент кафедри загальної і медичної психології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, місто Київ, Україна;

Чебикін Олексій Якович, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, ректор Південноукраїнського педагогічного університету, місто Одеса, Україна;

Чепелева Наталія Василівна, доктор психологічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, місто Київ, Україна;

Яблонська Тетяна Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, доцент кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка, місто Київ, Україна.

П 86 Психологічний часопис : науковий журнал / за ред. С.Д. Максименка. — № 4. — Вип. 6. — Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2020. — 280с.

Збірник містить результати наукових робіт з актуальної проблематики психологічної науки та практики, зокрема, особливу увагу приділено психологічному аналізу підліткового віку, впливу сім'ї у психологічному становленні дитини, аспектам емоційного інтелекту, особистісних уявлень тощо, окрім того досліджено низку інших цікавих та корисних для психологічної практики проблем.

Цей випуск призначений для науковців у галузі психології, викладачів психологічних наук, практичних психологів та студентів-психологів.

Коваль Г. В.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБРАЗУ ЯК ПІДҐРУНТЯ СТИЛЬОВИХ АСПЕКТІВ ІДЕНТИФІКАЦІ У ДОСЛІДЖЕННІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 133

Латишова Н. С.

ЧИННИКИ ГРУПОВОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП ГУМАНІТАРНОГО І ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ..... 150

Литвиненко О. О.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОГНІЦІЙ ТА ЕМОЦІЙ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ЇХ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ..... 159

Олефір В. О., Боснюк В. Ф.

ВЗАЄМОДІЯ ВИМОГ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ В ПРОГНОЗУВАННІ АКАДЕМІЧНОГО ВИГОРЯННЯ 169

Островська К.О., Островський І.П., Дробіт Л.Р.

МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ..... 185

Петровська І. Р.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ГЕНЕЗИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ..... 195

Старинська Н.В.

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА САМОАКТУАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ 204

Умеренкова Н. Ф.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДРУЖИН КОМБАТАНТІВ З РІЗНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ ЇХНІХ ЧОЛОВІКІВ.....213

Великодна М. С.

МОДЕЛІ І МЕТОДИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....229

Завгородня О. В.

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ РІЗНОРІВНЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ 238

Малихіна О. А.

ДИНАМІКА ЗМІН ПОКАЗНИКІВ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ САМОПОВАГИ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ: РЕАЛІЗАЦІЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ248

Михайличенко В. Є., Гура Т. В., Галушак І. В.

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ: СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМИ..... 257

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА САМОАКТУАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Старинська Наталія Володимирівна¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4635-8740>

UDC: 159.928

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розгляду креативності як характеристики самоактуалізованої особистості. Характеристики самоактуалізованої особистості – це інтегральні властивості, які формуються на основі самоактуалізації особистості. Вони є результатом взаємодії цілого ряду особистісних властивостей. Значущі характеристики самоактуалізованої особистості виділяють психологи екзистенційно-гуманістичного спрямування, і ці характеристики мають загальні риси в дослідженнях різних авторів.

Аналіз характеристик самоактуалізованої особистості як зарубіжних, так і вітчизняних вчених показав, що універсальною характеристикою для будь-якої самоактуалізованої особистості є креативність – як прагнення до особистісного зростання і здатність до творчості.

Креативність в руслі самоактуалізації розглядається як особистісна креативність, яка стосується повсякденного життя – щоб людина не робила, вона робить це з певним ставленням до справи, певним настроєм, яке впливає з самої природи її особистості.

Ключові слова: креативність, самоактуалізація, особистість, творча спрямованість, характеристики самоактуалізованої особистості.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Сучасна особистість розвивається та існує в умовах, так званого, VUCA-світу, який характеризується нестійкістю, невизначеністю, складністю та неясністю. Водночас відбувається революційна зміна науково-технічних технологій, завдяки якій зростає необхідність в креативних людях, які швидко адаптуються до нових умов та вимог, здатні до розробки та реалізації нових оригінальних ідей, самостійного прийняття рішень та самоактуалізації.

Актуальність вивчення креативності та її закономірностей набуває соціально-психологічної значущості, оскільки вона визначає продуктивно-творчу спрямованість особистості й становить стрижень її соціальної орієнтації в житті; є базовою детермінантою професійної творчості; сприяє розвитку та розкриттю особис-

тисного потенціалу в будь-яких сферах соціального буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Читке виділення характеристик та рис самоактуалізованих людей у своїх роботах проводили представники екзистенційно-гуманістичного напрямку (Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс, Дж. Бюдженталь, Р. Мей, Е. Фромм, Е. Шостром, В. Шутс та ін.).

Творчу спрямованість самоактуалізації підкреслювали А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс, Ш. Бюлер, О. Васильєва, Є. Демченко, Н. Непомняща, Л. Сохань та ін.

Креативність у психологічній науці розглядається як загальна здатність до творчості (Л. Єрмолаєва-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Natalya Starynska

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

DOI (Article) <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.4>

Томіна, С. Сисоєва, О. Ярошинська, Л. Байтімерова, В. Дружинін, Л. Пузеп, О. Кононко, О. Куцевол, В. Фрицюк, І. Подорожна, О. Приходько, Л. Виготський, К. Батовріна, К. Komilowicz, S. Popok, M. ModrzejewskaSwigulska, W. Limont, J. Kaufman, A. Tokarz); властивість особистості (Дж. Гілфорд, Е. Necki, Е. Торренс, Є. Гергель); здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності (Ф. Баррон, Д. Богоявленська, С. Медник, В. Моляко, В. Сластьонін, Л. Байтімерова, Л. Пузеп, О. Кульчицька, І. Гриненко, О. Дунаєва, Н. Добровольська, Н. Вишнякова, І. Шахіна, Л. Виготський, Е. Фромм, К. Szmidt); процес прояву власної індивідуальності (О. Яковлева, О. Войтенко, К. Szmidt) (Павленко В.В., 2016); когнітивний показник (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, А. Ротенберг, М. Рорбах, Р. Мей, С. Мідник, М. Холодна), особистісна властивість (К. Тейлор, К. Кокс, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Шавиніна), синтетичне утворення (Дж. Рензулли, Р. Стернберг, С. Каплан, К. Хеллер, Д. Богоявленська, О. Яковлева).

Мета статті – розглянути креативність як характеристику самоактуалізованої особистості, розкрити її сутність на основі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури з проблеми дослідження.

Методи дослідження. У статті використано систему методів загальнонаукового пошуку: аналіз і синтез наукової літератури, класифікацію, систематизацію наукових поглядів, осмислення, порівняння й узагальнення релевантних до окресленої проблеми та мети роботи теоретичних даних.

Виклад основного матеріалу. Самоактуалізація особистості є безперервним динамічним процесом актуалізації та розвитку своїх потенційних можливостей, який супроводжується вираженою тенденцією до продуктивних особистісних і професійних самозмін. Творча активність психіки людини є рушійною силою розвитку людини, її творчого потенціалу; здійснює перетворювальний вплив на реалізацію індивідуального життєвого проекту людини (Б.С. Братусь, Л.В. Сохань). «Творча стратегія життя» є способом буття самоактуалізованої особистості, за якого людина свідомо чи не свідомо позиціонується як активний творець свого життя (О.С. Васильєва, Є.О. Демченко).

Характеристики самоактуалізованої особистос-

ті – це інтегральні властивості, які формуються на підставі самоактуалізації особистості. Вони є результатом взаємодії цілої низки особистісних властивостей.

Значущі характеристики «самоактуалізованої», «психологічно здорової», «зрілої» особистості виділяють психологи екзистенційно-гуманістичного напрямку, і ці характеристики мають спільні риси у дослідженнях різних авторів.

К. Роджерс запропонував характеристики повноцінно функціонуючої особистості. Це відкритість переживань (здатність чути себе, свої переживання, почуття й думки), екзистенційний спосіб життя (тенденція жити повно й насичено щомomentно), організмична довіра (здатність приймати свої внутрішні відчуття й орієнтуватися під час вибору поведінки на них, а не на зовнішні обставини), емпірична свобода й внутрішній локус контролю (здатність робити вільний і відповідальний вибір), креативність. Водночас, К. Роджерс підкреслює, що особистість є поточним процесом становлення, постійно мінливою сукупністю можливостей, а не фіксованою сукупністю рис.

А. Маслоу наводить такі характеристики самоактуалізованої особистості: ефективне сприйняття реальності та комфортні взаємини з нею; прийняття (себе, інших, природи); спонтанність, природність; служіння; автономність, воля й активність; новий погляд на реальність; містичні та вищі переживання, відчуття спільності; глибокі міжособистісні стосунки; демократичність; філософське почуття гумору; креативність; керівництво життєвими буттєвими цінностями.

Основними характеристиками особистості, здатної до автентичного існування Дж. Б'юдженталь вважав повне усвідомлення цього моменту, здатність до здійснення вибору способу життя одноmomentно, прийняття відповідальності за здійснений вибір. Природні й соціокультурні обставини автор розглядає як передумови для побудови людиною свого життя.

Р. Мейю належить перелік ознак стійкості особистості до екстремальних впливів. Складові «стійкої особистості»: свобода особистості; індивідуальність (уміння прийняти і бути самим собою); соціальна інтегрованість (вміння пристосовуватися до суспільства); духовність людини (здатність до трансцендентності, виходу за межі власного Я). Соціальна інтегрованість в